

Posudek na diplomovou práci

Helping some, ignoring others: An ethnography of the humanitarian response to the refugee crisis in Greece

Autor práce: Bc. Petr Gut

Vedoucí práce: Mgr. Petra Ezzedine Ph.D.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ, Katedra
Obecné Antropologie

Na úvod bych chtěl zmínit, že s Petrem Gutem jsem měl možnost o jeho práci a její budoucí koncepci krátce hovořit, a neurčitě, obecně diskutovat. Tehdy teprve nejistě formuloval její možná zaměření abyl doslova až po krk ponořený do „humanitární arény“, velmi specifického a zároveň náročného terénu, v němž se (na různých místech a z části také rolích) poHyboval, a – jak stojí v samém základu snahy dobrat se kritické vědecké pozice – i kriticky poCHyboval. Mám upřímnou radost, že tento mladý diplomant v sobě našel sílu, morálku a dost možná i odvalu k sobě samému, práci *Helping some, ignoring others: An ethnography of the humanitarian response to the refugee crisis in Greece* napsat v podobě, v jaké je předložena.

Tzv. migrační krize vyvolala v Evropě migrační a morální paniku. Pro antropologii/etnologii otevřela ke studiu mnoho témat, které zůstávaly pod povrchem zřejmého, pod nánosy zjištěných emocí. Ruben Andersson, jeden z nejuznávanějších expertů na problematiku migrace, hranic, „illegality“ a dalších fenoménů souvisejících s formováním migračních režimů moci, pro BBC před časem řekl: *Ethnography is research on the slow boil – something that's getting harder to justify at a time when our public debate increasingly favours the quick flash in the pan. Yet amid calls for more media soundbites, ready-made research metrics and pre-cooked policy 'solutions', this is precisely why we need it more than ever. It may be messy and imperfect, yet it opens up worlds that will otherwise remain locked to outsiders.* Je dobře, že některé „nezřejmé“ aspekty migračního spektaklu spojené s „uprchlickou krizí“ jsou - byť (a zároveň nutně) s odstupem času - obnažovány skrze etnografické vědění, založeném na „pomalém vaření“ ve smyslu, v jakém o něm hovoří Andersson. Již na tomto místě je možné říci, že příkladem takové „dobré praxe pomalého vaření“ může být právě diplomová práce Petra Guta.

Petr Gut práci staví na osobní auto-etnografii, což po přečtení textu hodnotím jako ideální prostředek komunikace a překladu jeho přímé zkušenosti se světem humanitární továrny, která se zformovala coby reakce na „uprchlickou krizi“. V ní se diplomant „dobrovolně zaměstnal“ aby podal kritickou analýzu „pracovních podmínek prostoru továrny“ a „produktů“, které vyrábí – v práci řeší každodenní vyjednávání humanitární pomoci a kdo je z něj vylučován, tedy to, jakým způsobem byl specifický terén mocensky utvářen do podoby „humanitární arény“.

Petr Gut práci vhodně strukturuje (1/proč a jak, 2/výzkumné otázky, 3/příběh, 4/ Metodologie a její reflexe apod.), v jednotlivých kapitolách střídá žánry psaní (osobní reflexe, analýza,

field notes). Protože psát umí (což není, jak bych chtěl podtrhnout, nic samozřejmého, natož v anglickém jazyce) a nejde o samoučelnost, daří se mu vytvářet pestrou mozaiku reprezentací pozorovaných situací, do nichž jsou zapojeni více (humanitární pracovníci, dobrovolníci) či méně (uprchlíci samotní, lokální obyvatelstvo) různí aktéři. Čtenář se v textu díky tomu neztrácí, naopak, doslova následuje kroky postupného etnografického noření do hned několika *hotspotů* migrace na tzv. Balkánské migrační trase.

Za cíl si předsevzal popsat příčiny a mechanismy marginalizace jak místních obyvatel, tak hlavně uprchlíků. Obě tyto skupiny ve vyjednávání humanitární pomoci zůstaly do velké míry opomenuty, resp. jejich možnost vstupovat do vyjednávání skrze vlastní *agency* byla naprosto marginalizována. Tuto tezi analýza zejména situace na řeckém ostrově Lesbos, kde Petr Gut strávil v pozici koordinátora dobrovolnické skupiny 2 měsíce, velmi zdařile dokumentuje a to až do takové míry, že by nebylo od věci ji v upravené podobě soustředící se ryze na tento fenomén publikovat formou odborné studie, kde by prezentoval i svá další zjištění – zejména způsoby, jakými zde byla ustavena „humanitární aréna“.

Text zdařile propojuje empirii s teoretickými koncepty a kategoriemi aplikovaných na prostor (přechodu) státních hranic (zmiňme adekvátní využití přístupů „silné trojky“ současné konceptualizace nuceně migrujících, ilegality a moci hranic - Nicholase De Genovy, Michela Agiera a Rubena Anderssona) a pole humanitarismu, které je Petrem Gutem přesvědčivě ukotveno v konceptualizaci humanitárního prostoru coby humanitární arény s odkazem na Hilhorsta a Jansen (2010). Stejně tak se mu daří aplikovat teorii „illegalizace“ migrantů skrze teze De Genovy uchopující marginalizaci uprchlíků jako důsledek praktik evropského hraničního režimu, nebo koncept „humanitárního režimu“ Agiera. Ten produkuje moc a strukturální násilí, jež minimalizuje *agency* některých aktérů zahrnutých do jeho vládnutí a tím posilují pozici mocnějších v těchto interakcích (zejména pracovníků globálních NGO's).

Na práci Petra Guta oceňuji zejména schopnost skloubit dobrovolnickou činnost ve velmi psychicky i fyzicky náročných podmínkách s pozicí výzkumníka. Skrze auto-etnografii se mu kriticky povedlo nahlížet vlastní Já optikou spolupachatele strukturálního násilí a produkce moci humanitárního vládnutí. Mohl snad jen více problematizovat kategorii „nezávislý dobrovolník“, když ví, že se každý pohyboval pouze ve vytyčených hranicích možného a překračování bylo mocenskými aktéry mnohdy dokonce penalizováno (Michel Agier - *Managing the Undesirables*, 2011 - *there is no care without control*).

Připomínky:

1/ Jádrem jeho přístupu je identifikace čtyř hlavních aktérských skupin, kteří procesu vyjednávání humanitární pomoci byli přítomni a svým *agency* měli možnost prostor humanitární arény měnit - humanitární pracovníci, dobrovolníci, místní obyvatelé a uprchlíci. Domnívám se, že je škoda, že zcela stranou zůstaly apriori mocenské složky (migračního) aparátu operujících v rámci migračního spektaklu, které by se daly uchopit coby strážci hranic a (bezpečnostního) pořádku - policie, speciální jednotky a pohraniční policie.

Mohl by se vyjádřit, proč je do výzkumu nezahrnul, případně jaká s tím byla spojena úskalí? Jak se dívá na možnost obohacení jeho pole výzkumu o perspektivu kritických bezpečnostních studií (např. teorií sekuritizace)?

2/ Tři měsíce výzkumu v terénu zahrnuly místa hraničního přechodu Bapske/Berkasovo, ostrov Lesbos, Atény a Idomeni. Tato multi-sided situovanost koncepci práci velmi svědčí. Jeho role a náhled se postupujícím časem zřetelně mění a zároveň na jednotlivých místech variují různá témata, která jsou skrze Gutovu (auto)etnografii reflektována. Zároveň se nemůžu ubránit dojmu, že je škoda, že nebyl alespoň v rovině doplnění této perspektivy realizován přístup „follow up“ - následování kroků či stopování trajektorie samotných „lidí v migraci“ společně s nimi skrze tato místa.

3/ V práci mi vyloženě chybí reflexe aktérů médií a jejich role pro utváření humanitární arény a migračního spektaklu. S tím souvisí fakt, že se ze spousty dobrovolníků postupem času staly „expertní mluvčí hlavy“, kterým na základě statusu očitého svědka a nabyté zkušenosti z místa (*being there*) stali hlasy korigující či doplňující kontext obrazů reportáží a dalších zpráv, které produkovaly obrazy migrace.

4/ Sebe-organizace dobrovolníků byla významně podpořena možnostmi využití sociálních sítí (FB skupiny), kde se zároveň konstruovalo povědomí společného „my coby saviours“. Strategie užití sociálních sítí dobrovolníky mi v práci vyloženě chybí.

5/ Práce se opírá o relevantní literaturu, ale chyběla mi reflexe formování Balkánské migrační trasy, kde byl ustanoven tzv. humanitární koridor. Doporučuji knihu *Governing the Balkan Route: Macedonia, Serbia and the European Border Regime*. (Beznec, B. Speer, M. and Stojić Mitrović, M. Belgrade: Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe, 2016).

6/ Mají podle něj hlavní zjištění práce nějaký aplikační potenciál? Je možné jej využít pro případnou reflexi strategií působení humanitárních organizací v krizových oblastech? Pokusil/pokusí se o to?

I přes tyto opravdu marginální poznámky hodnotím diplomovou práci jako velmi zdařilou. Petru Gutovi doporučuji přetavit některé její kapitoly do publikovatelné studie či studií.

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě.

Stupeň hodnocení: 1

Posudek vypracoval: Mgr. Michal Pavlásek, Ph.D.

V Brně dne 27.5. 2018

Podpis: